

ЛІТЕРАТУРА

1. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : rada.gov.ua.
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : rada.gov.ua.
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : rada.gov.ua.
4. Сімейне право України : Підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін. ; За заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 200 с.
5. Пацева Л. І. Обязательства по содержанию несовершеннолетних детей : автореф. дис. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук : 12.00.03 / Л. И. Пацева ; ВНИИ сов. Законодательства. – М., 1972. – 22 с.
6. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF>.
7. Податковий кодекс України : Закон України від 02 жовтня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : rada.gov.ua.
8. Пергамент А. И. Алиментные обязательства по советскому праву / А. И. Пергамент. – М. : Госюриздат, 1951. – 167 с.
9. Антокольская М. В. Семейное право : учебник / М. В. Антокольская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 2002. – 336 с.
10. Про виконавче провадження : Закон України від 02 червня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : rada.gov.ua
11. Тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України : Роз'яснення Міністерства юстиції України від 17 вересня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : rada.gov.ua.
12. Черняк Ю. Умови визнання і виконання іноземних судових рішень про стягнення елементів (в аспекті міжнародних договорів України) / Ю. Черняк // Право України. – 2010. – № 4. – С. 292–298.
13. Чундак М. В. Стягнення аліментів в порядку наказного провадження. Основні проблеми та шляхи до вдосконалення Законодавчих норм / М. В. Чундак // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 2. – С. 1–6.

УДК 347.2

РЕЧОВІ ПРАВА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ

REAL RIGHTS UNDER THE FRENCH LEGISLATION

Гейнц Р.М.

к.ю.н., доцент кафедри цивільного права

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

У статті досліджуються положення Французького цивільного кодексу, які присвячені правовому регулюванню речових прав. Автор визначає складові елементи системи речових прав, розкриває їх зміст і особливості. Звертається увага на те, що речові права на чуже майно розглядаються в законодавстві Франції як «видозміни власності».

Ключові слова: Французький цивільний кодекс, речові права, власність, право власності, узуфрукт, право особистого користування, право проживання, сервітут, речові права на чуже майно, володіння.

В статье исследуются положения Французского гражданского кодекса, посвященные правовому регулированию сервитута. Автор определяет составляющие элементы системы вещных прав, раскрывает их содержание и особенности. Обращается внимание на то, что вещные права на чужое имущество рассматриваются в законодательстве Франции как «видоизменения собственности».

Ключевые слова: Французский гражданский кодекс, вещные права, собственность, право собственности, пользование, право личного пользования, право проживания, сервитут, вещные права на чужое имущество, владение.

In this article the author examines the provisions of the French Civil Code, which deal with the legal regulation of real rights. The author defines the constituent elements of the system of real rights under the laws of France, reveals their essence and features. Attention is drawn to the fact that the main thing in real right is the right to property, which the French Civil Code defines as the most absolute domination of the person over the thing. All other elements of real rights, despite their absolute character, presuppose domination over the thing in a lesser extent of legal authority and are regarded as a restriction of right to property.

The system of real right under French Law includes: 1) right to property; 2) the right to use other person's things (usufruct, right of personal use, right of residence), easements; 3) other real rights (mortgage, emfitivis and building right).

Usufruct is established by law, by the will of a person and, in some cases, by the time of possession. The subject of usufruct can include both: non-consumable and consumer things. Money, stocks, bonds, shares and intellectual property rights as objects of usufruct determine the peculiarities of their legal regulation.

The French Civil Code is characterized by a variety of approaches to the classification of servitudes, distinguishing urban and rural, continuous and those, which are carried out with interruptions, explicit and implicit, public and private easements.

The French Law considers the institute of possession as an actual maintenance or use of a thing or a right for yourself.

Key words: French Civil Code, real rights, property, ownership, usufruct, right of personal use, right of residence, servitude, real rights to someone else's property, possession.

Постановка проблеми. Одне із центральних місць у праві країн континентальної правової системи займають речові права, які були започатковані римськими юристами ще дві тисячі років тому, а в подальшому, з урахуванням розвитку національних доктрин речових прав, адаптовані до цивільних кодексів європейських країн. До таких країн належить і Франція, яка закріпила основні засади регулювання речових прав у Французькому цивільному кодексі 1804 р. (далі – ФЦК).

Приналежність Франції й України до однієї правової системи робить актуальним вивчення положень ФЦК за-

галом і в частині регулювання речових прав зокрема. Окрім наукового інтересу, для права України досвід правового регулювання речових прав у французькому законодавстві має неоціненну прикладну цінність, яка полягає в розкритті підходів, закладених у французькому законодавстві до речових прав, що дає можливість подивитися на речові права з іншого боку, віднайти відповідні переваги та перейняти корисний досвід.

Стан дослідження. Питання правового регулювання речових прав за законодавствами окремих зарубіжних країн усе частіше потрапляє до поля зору сучасних ві-

тчизняних цивілістів. При цьому основна увага науковців зосереджена на розкритті особливостей правового регулювання окремих видів речових прав або їх порівняльно-правовому аналізі за законодавствами різних країн. Зокрема, інститут володіння розглядався С. Погрібним у дисертаційній роботі «Порівняльно-правовий аналіз інституту володіння в континентальній, англосаксонській і східноєвропейській системах прав» (2001 р.) [4]. Речові права на чуже майно в праві Франції досліджувалися в монографії В. Нагнибіди «Речові права на чуже майно: досвід правового регулювання зарубіжних країн» [3, с. 90–101]. У контексті розкриття сутнісних особливостей правового регулювання та доктрини речових прав Г. Харченко в монографії «Речові права» розглядає закладені у ФЦК підходи до регулювання відносин власності та речових прав загалом [8, с. 213–223]. Окрім зазначених праць, тематика речових прав за ФЦК висвітлювалась у публікаціях таких українських науковців, як Д. Кісанов [2], М. Сирко [5], А. Сосніна [2] та ін. Проте система речових прав за законодавством Франції нині все ж є недостатньо дослідженою.

Метою статті є висвітлення основних підходів до речових прав, закріплених у ФЦК, визначення системи речових прав і її складових елементів, установлення їхніх особливостей.

Виклад основного матеріалу. Речовим правам у ФЦК присвячена книга друга «Про майно й про різні видозміни власності». Відповідно до ст. 543 ФЦК на майно можна мати або право власності, або просте право користування, або тільки право вимагати виконання земельних повинностей (сервітутів). З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що в книзі другій ФЦК визначено такі види речових прав: 1) право власності; 2) просте право користування; 3) сервітути. При цьому, як убачається з назви книги другої, право власності є ключовим речовим правом. Усі інші речові права розглядаються в контексті їх зв'язку з правом власності. Об'єктом речових прав є майно. Поділяємо думку Д. Кісанова, що згідно з французьким законодавством речові права належать до майнових прав [2, с. 65].

Відповідно до ст. 516 ФЦК «усе майно є рухомим або нерухомим». Майно є нерухомим або за своєю природою (земельні ділянки, будівлі, вітряні чи водяні млини, які закріплені на опорах і є частиною будівлі, урожай на корені, не зібрані з дерев плоди), або за своїм призначенням (предмети, які власник землі розмістив у своєму маєтку для його обслуговування та ведення господарства: землеробське знаряддя й тварини, які призначені для оброблення землі, вулики з бджолами, риба в ставках, обладнання, яке власник розмістив на своїй ділянці для обслуговування й експлуатації останньої (преси, котли та ін.), а також рухомі речі, які приєднані власником до його земельної ділянки назавжди), або за предметом, до якого відносяться (узуфрукт і позови щодо нерухомого майна, сервітути чи повинності між мастками (ст. 526 ФЦК)). Майно є рухомим або за своєю природою (предмети, здатні переміщуватися з місця на місце самі (тварини), або такі, що рухаються під впливом чужої сили (неживі предмети – автомобіль, зрубані дерева), або за законом (зобов'язання та позови, які мають своїм предметом грошові борги чи рухомі речі, акції чи паї у фінансових, торгових або промислових товариствах, рента, судна, пороми, кораблі, які не закріплені на опорах і не становлять частини будівлі).

Першим з-поміж усіх речових прав у ФЦК висвітлюється право власності, якому присвячений розділ II «Про власність» книги другої. Положення, закріплені у ст. ст. 544–546 ФЦК, визначають основні принципи регулювання відносин власності у французькому законодавстві.

Відповідно до ст. 544 ФЦК власність є право користування й розпорядження речами найбільш абсолютним

способом, за умови, що користування не є таким, яке заборонене законом або регламентами. «У ФЦК, – наголошує Г. Харченко, – чітко прописувалося правило, що неузгоджені з власником утиски його прав можуть мати місце не інакше як через відповідні приписи закону чи регламентів. Ними міг бути той же узуфрукт або сервітут, установлений законом» [8, с. 216]. Слід погодитися з М. Сирко в тому, що «цивільний кодекс використав римське тлумачення поняття власності як абстрактного й абсолютного права» [5, с. 111].

Крім того, положення про те, що ніхто не може бути примушений до передачі своєї власності, якщо тільки це не робиться в інтересах суспільної користі й за справедливою та попереднє відшкодування, яке закріплене у ст. 545 ФЦК, на нашу думку, можна трактувати як принцип непорушності права приватної власності. Із цього приводу Г. Харченко зазначає, що «приватна власність оголошувалась одним із природних і невід'ємних прав людини, правом священним і недоторканим» [8, с. 216]. Власність на річ як рухому, так і нерухому дає право на все, що ця річ виробляє, і на те, що природно чи штучно з'єднується з нею як приналежність. Це право називається правом приєднання (ст. 546 ФЦК) і як основоположна засада регулювання відносин власності у французькому законодавстві детально регламентується у ст. ст. 547–572 ФЦК. За змістом ст. ст. 547 і 548 ФЦК під плодами та доходами розуміють природні плоди землі, рослин і тварин, а також доходи, принесені речами в результаті їх господарського використання, наприклад, здавання в найм.

Отже, згідно з положеннями ФЦК власність мала такі особливості: 1) абсолютний характер (права власника практично нічим не обмежувалися, а допускалися лише закріплені законом обмеження); 2) визнавалася недоторканістю і невідчужуваністю власності; 3) широке розуміння режиму власності [5, с. 112].

Найбільшу увагу законодавець приділив праву власності на нерухоме майно, зокрема власності на земельні ділянки. Права власника земельної ділянки сформульовані у ст. 552 ФЦК: власність на землю включає в себе власність на те, що знаходиться над землею й під землею. Власник може висаджувати насадження та будувати будівлі на свій розсуд за умови дотримання вимог, які встановлені в розділі «Про сервітути та земельні повинності». Власник може під землею створювати будівлі та рити землю на свій розсуд, видобувати з-під землі різного роду корисні копалини, які там знаходяться, дотримуючись обмежень, які випливають із законів і регламентів, що закріплюють суспільну безпеку.

Таким чином, право власності за французьким законодавством полягає в правомочності користування, тобто праві використовувати річ за її призначенням, у правомочності користування плодами речі, відповідно до якого власник має право на дохід, що приносить річ, і в праві розпорядження річчю. Як зазначає Д. Кісанов, «право власності за ФЦК – це суто римське право, яке дозволяє власнику широко користуватися, розпоряджатися річчю, аж до її знищення. Однак свобода власності не може бути безмежна. Тому в інтересах третіх осіб ФЦК установлює деякі обмеження сваволі власника. Але ці обмеження завжди конкретні, відсутні загальні правила, які наказували б усякому власникові рахуватися з найважливішими інтересами суспільства або третіх осіб» [2, с. 66–67].

Способи набуття права власності визначені в книзі третій «Про різні способи набуття права власності». Власність на майно набувається шляхом спадкування, дарування між живими, за заповітом і в силу зобов'язань (ст. 711 ФЦК). Власність також набувається шляхом приєднання чи включення до складу іншої речі й за давністю (ст. 712 ФЦК). Майно, що не має господаря, належить державі (ст. 713 ФЦК). Закони благоустрою встановлюють способи користування речами, які не належать нікому й корис-

тування якими є спільним для всіх. Право полювання на звірів та ловлю риби регулюється спеціальними законами (ст. 715 ФЦК).

Власність на скарб належить тому, хто його знайде на ділянці, що йому належить. Якщо скарб знайдено на чужій ділянці, то він належить порівну тому, хто знайшов, і власнику ділянки. Скарбом є будь-яка річ, захована або зарита, на яку ніхто не може пред'явити своє право власності і яка знайдена абсолютно випадково (ст. 716 ФЦК).

Отже, залежно від суб'єкта права власності у ФЦК закріплено три види власності: приватну, державну й муніципальну. Більшу увагу приділено саме приватній власності. При цьому визначається, яка власність є державною, яка муніципальною, а яка приватною.

Про право користування йдеться в розділі III «Про узуфрукт, користування й проживання» ФЦК. Різновидами прав користування за французьким законодавством є узуфрукт, право користування й право проживання. Зазначені права В. Нагнибіда називає правами користування чужими речами, які встановлені у ФЦК. Також до прав користування чужими речами, зазначає науковець, належить емфітевзис, який окремо у ФЦК не виділено, однак його правове регулювання здійснюється Сільським кодексом (Code Rural) від 22.06.1993 р. [3, с. 90].

Згідно зі ст. 578 ФЦК узуфрукт є правом користування речами, власність на які належить іншій особі, так само, як ними користується сам власник, але з обов'язком зберігати сутність речі. Іншими словами, узуфруктуарій може користуватися річчю в тому ж обсязі, що й сам власник, але дотримуючись принципу «не змінювати сутності речі», якою він користується. Право узуфруктуарія є абсолютним. Узуфрукт може бути встановлений на будь-яке рухоме чи нерухоме майно (ст. 581 ФЦК). Узуфруктуарій має право користуватися всіма видами плодів (природними, промисловими, цивільними), які може приносити предмет, на який він має узуфрукт (ст. 582 ФЦК). Предметом узуфрукту можуть бути як неспоживчі, так і споживчі речі, пожиттєва рента. За змістом ст. 587 ФЦК, якщо узуфрукт поширюється на речі, якими не можна користуватися, не споживаючи їх (як-то гроші, зерно, рідина), то узуфруктуарій може ними користуватися, але з тим, що він зобов'язаний повернути речі в тій же кількості, якості та вартості або ж вартість цих речей після закінчення узуфрукту.

Поділяємо думку В. Нагнибіди, який відзначає, що «сутність узуфрукту за ФЦК полягає в тому, що узуфруктуарій набуває права найбільш повної порівняно з правом власності можливості використання майна. У власника залишається лише «голе право» [3, с. 93]. За власником залишається право захищати річ від будь-яких посягань, користуватися плодами, що не використовуються узуфруктуарієм. Що стосується правомочності розпорядження, то вона залишається за власником, але з деякими обмеженнями, зумовленими узуфруктом. Власник може річ продати, подарувати, передати в заставу чи заповісти, ужити заходів щодо збереження речі, а також вимагати припинення узуфрукту у випадках, установлених законом. Проте власник не може вчиняти дій, які будуть перешкоджати користуванню річчю узуфруктуарієм, наприклад, на власний розсуд знищити чи змінити річ, що є предметом узуфрукту.

Узуфрукт встановлюється законом або волею людини (ст. 579 ФЦК), а також на основі набувальної давності відповідно до положень ст. 2265 ФЦК.

Серед узуфруктів, установлених законом, слід назвати:

– узуфрукт обох батьків (або одного з них) на майно дітей, який регулюється ст. ст. 382–387 ФЦК;

– узуфрукт батька або матері на третину майна, право власності на яке не переходить до них після смерті сина чи доньки в порядку спадкування, установленому ст. 753 ФЦК (ст. 754 ФЦК);

– узуфрукт одного з подружжя на частину спадкового майна померлого подружжя, який встановлюється в порядку ст. 767 ФЦК.

Установлення сервітуту волею людини можливе шляхом дарування, заповіту або інколи на основі платного договору. «Коли йдеться про дарування, – зазначає В. Нагнибіда, – то волевиявлення може бути пряме (розпорядження про встановлення узуфрукту) або опосередковане (утримання речі). В окремих випадках під час продажу речі особа може залишити собі узуфрукт» [3, с. 95].

Деякі особливості узуфрукту у французькому законодавстві пов'язані з видом майна, що є його предметом. Йдеться про гроші, акції, облігації, частки, а також права інтелектуальної власності [3, с. 96]. Підстави припинення узуфрукту встановлені у ст. ст. 617–624 ФЦК.

Право користування й право проживання встановлюються та припиняються подібно до узуфрукту. Одна з основних відмінностей полягає в тому, що на відміну від узуфрукту право користування (ст. 631 ФЦК) і право проживання (ст. 634 ФЦК) не може бути ані передане, ані здане в найм іншій особі. Тому такі права мають особистий характер, що, на думку В. Нагнибіди, зумовлює відповідні особливості [3, с. 97]. Право користування лісами регулюється окремим законом.

Сервітуту у французькому законодавстві детально регламентовані у розділі 4 «Про сервітуту або земельні повинності» книги другої ФЦК (ст. ст. 367–710). За змістом ст. 637 ФЦК сервітутом є обтяження, накладене на масток для використання маєтку, що належить іншому власнику, і для вигод цього маєтку. У якості «маєтків» зазначив виступають земельні ділянки або будівлі. Слід зазначити, що ФЦК розглядає сервітут як земельну повинність (послугу) у формі юридичного зв'язку, яка є знеособленою з обох сторін. У сервітутних правовідносинах власник підпорядкованої земельної ділянки жодних послуг власнику панівної земельної ділянки не надає. Панівна земельна ділянка використовує підпорядковану, а останньою надаються послуги чи земельні повинності [1, с. 88].

Із положень ст. 639 ФЦК випливає, що сервітут може встановлюватися з природного розташування ділянок, із зобов'язань, передбачених законом, і з домовленості між власниками. В окремих випадках сервітут може встановлюватися за давністю (ст. ст. 691, 695 ФЦК).

Глава перша «Про сервітуту, які походять із розташування ділянок» (ст. ст. 640–648 ФЦК) розділу IV книги другої ФЦК виокремлює сервітуту, визначаючи права й обов'язки власників сусідніх ділянок. До сервітутів, які походять із розташування ділянок, ФЦК відносить сервітут стоку води природним способом без участі людини, встановлення розмежувальних знаків (ст. 646 ФЦК), встановлення огорожі (ст. 647 ФЦК) та ін.

У главі другій «Сервітуту, установлені законом» (ст. ст. 649–685-1 ФЦК) йдеться про обов'язки, які покладаються на власників законом і є такими, що не можуть бути змінені власниками за домовленістю. Сервітуту, установлені законом, спрямовані на задоволення інтересів суспільства, комуни чи приватної особи [1, с. 89].

Глава третя «Про сервітуту, установлені волею людини» (ст. ст. 686–710 ФЦК) розділу IV книги другої ФЦК визначає види сервітутів, які можуть встановлюватися діями людини, порядок їх встановлення та припинення, а також права власника маєтку, на користь якого встановлений сервітут. Порядок користування сервітутами, установленими за домовленістю між власниками, їхній зміст визначаються правовою підставою встановлення, а за її відсутності – положеннями ст. ст. 687–689 ФЦК.

Сервітуту, які встановлюються діями людини, ФЦК поділяє на такі: 1) сільські та міські; 2) безпосередні та здійснювані за перервами; 3) явні та неявні [1, с. 89].

Що стосується суперфіцію, то ФЦК таким терміном не оперує. Проте з аналізу ст. ст. 553–555 ФЦК слідує, що

в третью особи може виникати право власності на збудовані об'єкти. Із цього приводу В. Нагнибіда зазначає, що у Франції режим права забудови має свою специфіку, яка полягає в тому, що право суперфіцію є не правом на чужу річ, а одним із видів права власності [3, с. 90]. З огляду на зазначене, можна зробити висновок про право забудови як окреме речове право, правове регулювання якого здійснюється на основі норм про право власності на земельні ділянки.

Не йдеться в книзі другій ФЦК про право застави. Структурно право застави розміщене в книзі третій, присвяченій зобов'язанням, як один зі способів забезпечення виконання зобов'язань. Проте в ст. 2114 Кодексу підкреслюється, що іпотека також є речовим правом на нерухомість. Не відокремлюються як самостійні речові права поза сервітутним правом суперфіції і емфітевзис [8, с. 217].

Ураховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що права на чужу річ у ФЦК подаються в їх тісному взаємозв'язку з правом власності та розглядаються як «видозміни власності». «Слідуючи римській правовій традиції, – слушно зазначає Г. Харченко, – права на чужі речі розглядалися тут швидше в контексті їх функціонального призначення, тобто як обмеження права власності, аніж як окремі різновиди речових прав» [8, с. 215–216]. Отже, структура ФЦК побудована не як система речових прав, а як право власності та система його обмежень.

У контексті аналізованої проблематики не можна оминути увагою інститут володіння, який знайшов своє закріплення в книзі третій «Про різні способи набуття власності». Зазначений інститут розміщений у розділі XX «Про давність».

За змістом ст. 2228 ФЦК володінням є тримання або користування річчю, яку будь-хто має, або правом, яке будь-хто здійснює сам або через посередництво іншої особи, що володіє річчю чи здійснює право від його імені. Із цього визначення слідує, що за ФЦК володіння буде мати місце в разі, коли особа: 1) утримує річ у себе, але при цьому річчю не користується; 2) використовує особисто корисні властивості речі (ідеться про користування

для себе); 3) користується правом на річ особисто; 4) користується правом на річ, отримуючи корисні властивості речі через посередника, який фактично утримує річ у себе.

Поділяємо думку Г. Харченка, який зазначає, що відносно володіння у Франції врегульовані за римським зразком. Тут розмежовані поняття «держання» та «володіння» як фактичний стан панування над річчю. Держателем визнається особа, яка володіє не для себе, а для іншого [8, с. 218]. За змістом ст. 2236 ФЦК держателем є орендар, зберігач, що взяв майно від власника на зберігання, узуфруктуарій чи всі інші особи, які володіють річчю за домовленістю з власником. На них, на відміну від володільців, що володіють для себе, не поширюються правила набувальної давності.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави для таких висновків.

Правова категорія «речове право» у ФЦК законодавчо не визначена. Основним речовим правом є право власності, яке ФЦК визначає як найбільш абсолютне панування особи над річчю. Усі інші речові права за своїм змістом, незважаючи на їх абсолютний характер, передбачають панування над річчю в меншому обсязі правових правомочностей і розглядаються як обмеження права власності. Речові права на чуже майно займають самостійне місце й протиставляються праву власності.

Система речових прав за французьким законодавством включає такі права: 1) право власності; 2) права користування чужими речами (узуфрукт, право особистого користування, право проживання), сервітуту; 3) інші речові права (застава, емфітевзис і право забудови). Правове регулювання права власності та прав користування чужими речами здійснюється відповідно до положень книги другої ФЦК. Про право застави як речове право йдеться в ст. 2214 книги третьої «Про різні способи набуття власності» ФЦК. Правове регулювання емфітевзису здійснюється Сільським кодексом. Ключові положення про право забудови впливають із норм про право власності на земельні ділянки книги другої ФЦК.

Інститут володіння за ФЦК визначається як фактичне утримання або користування річчю чи правом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гейнц Р. Порівняльно-правова характеристика сервітутів за законодавством України та Франції / Р. Гейнц // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – 2017. – Випуск 43. – С. 85–98.
2. Кісанов Д. Рецепція інституту речових прав за Французьким цивільним кодексом у ЦК України / Д. Кісанов // Юридична Україна. – 2013. – № 6. – С. 65–69.
3. Нагнибіда В. Речові права на чуже майно: досвід правового регулювання зарубіжних країн: [монографія] / В. Нагнибіда. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права й підприємництва АПРН України, 2009. – 182 с.
4. Погрібний С. Порівняльно-правовий аналіз інституту володіння у континентальній, англосаксонській та східноєвропейській системах права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / С. Погрібний; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – 16 с.
5. Сирко М. Право власності в цивільному кодексі Наполеона Бонапарта 1804 р. / М. Сирко // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2013. Випуск 58. – С. 109–115.
6. Соснина А. Законодавче регулювання сервітутів за кордоном / А. Соснина // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012. – № 3. – С. 71–74.
7. Французький цивільний кодекс від 1804 р. (Кодекс Наполеона) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D0%9D%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BE%D0%BD%D0%B0.
8. Харченко Г. Речові права: [монографія] / Г. Харченко. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 432 с.